

Р. Г. Новгородський. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2014. Вип. 122. С. 188–191.

4. Павлик О.М. Особливості мотиваційної сфери неповнолітніх правопорушників : автореф. дис... канд.психол.наук: 19.00.06 / Національний університет внутрішніх справ. Харків. 2005.

5. Пампуха І. В. Сучасні соціальні інтернет-мережі в житті молодих людей [Текст] / І. В. Пампуха, Н. М. Волошина, О. С. Мукогоренко, Л. О. Ряба. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. Вип. 51. С. 192–200.

6. Чеканська О. А. Особливості соціально-перцептивного аспекту образу «Я» користувачів соціальних мереж [Текст] / О. А. Чеканська. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 26. С. 621–630.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-392-7-15>

DESERTION UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE: PROBLEMS AND ISSUES

ДЕЗЕРТИРСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПИТАННЯ

Shkuta Oleh Olehovych

*Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of Professional
and Special Disciplines
Kherson Faculty of Odesa State
University of Internal Affairs
Odesa, Ukraine*

Шкута Олег Олегович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри професійних та
спеціальних дисциплін
Херсонський факультет Одеського
державного університету
внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

**Korniienko Maksym
Viktorovich**

*Doctor of Law, Professor, Vice-rector
Odesa State University of Internal
Affairs
Odesa, Ukraine*

**Корнієнко Максим
Вікторович**

*доктор юридичних наук, професор,
проректор
Одеський державний університет
внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Проаналізовані статистичні дані вчинених протягом останніх дев'яти років кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби надали можливість дійти висновку,

що з початку військової агресії російської федерації проти України 2014 р. в системі військової злочинності особливе місце посіло дезертирство, кількість випадків вчинення якого лише за 2014 р. (1061) зростає більше ніж 212 разів порівняно з 2013 р. (5) та в системі військової злочинності за 2014 р. становила 25,5% (4153/1061), чому неабияким чином, з-поміж іншого, послужив той факт, що близько 5000 військовослужбовців, більшість з яких склали моряки, не вийшли з окупованої території АР Крим.

У 2015 р. показник вчинення дезертирства в контексті військової злочинності становив 16% (6213/997), 2016 р. – 10,5% (3650/386), 2017 р. – 9,8% (4577/451), 2018 р. – 5,4% (3694/202), 2019 р. – 5,2% (3616/189), 2020 р. – 5,3% (4055/216), 2021 р. – 3,8% (3037/117), а у 2022 р. зріс аж у 27,5 разів (3214/117) порівняно з 2021 р. та дорівнював 23,3% від загальної кількості вчинених військових кримінальних правопорушень (13 766).

Як бачимо у 2013 році в Україні було зареєстровано лише 5 фактів вчинення дезертирства.

За період дії АТО та ООС (2014-2022) дезертирство вчинили 3619 військовослужбовців.

Лише за перший рік повноваштабних військових дій з РФ дезертирство вчинили 3214 військовослужбовців, що складає 89% від кількості їх вчинення з 2014-2022 роки.

Станом на 01.12.2023 року в українській армії дезертирство вчинили 6280 військовослужбовців, що майже в два рази перевищило показники його вчинення у 2022 році та на нашу думку приблизиться, а може і перевищить показники його вчинення за період з 2014–2022 рік.

Незважаючи на стрімке зростання кількості вчинених дезертирств, його високу суспільну небезпечність та наявну санкцію, яка передбачає покарання за його вчинення тільки позбавлення волі (від двох років позбавлення волі – мінімальна санкція (ч. 1 ст. 408 КК України) та до 12 років – максимальна санкція (ч. 1 ст. 408 КК України)), покарання у виді позбавлення волі призначається лише у 8,4% випадків, з них: у виді 1 року позбавлення – 8,9%, від 1 до 2 років включно – 29,1%, від 2 до 3 років включно – 13,3%, від 3 до 5 років включно – 39,2%, від 5 до 10 років включно – 9,5%.

Обмеження волі застосовується в 0,3% випадків, тримання в дисциплінарному батальйоні для військовослужбовців – у 2,1%, арешт – у 3,3%, штраф – у 3,6%.

Покарання у виді службового обмеження для військовослужбовців було призначено 2 особам, громадські роботи – 1 особі.

У більшості випадків (82,3%) особа, яка вчиняє дезертирство, звільняється від покарання: з випробуванням (ст. 75 КК України) –

80,8% або унаслідок акта амністії – 1,3%, чи з інших підстав – 0,2% осіб.

У 8,2% випадків особам призначено більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, із застосуванням ст. 69 КК України.

Позбавлення військового, спеціального звання, чину, рангу або кваліфікаційного класу як додаткове покарання до 2021 р. не призналося.

У відомостях судової статистики позбавлення військового, спеціального звання, чину, рангу або кваліфікаційного класу як додаткове покарання за вчинення дезертирства знайшло своє відображення лише з 2021 р. та було призначено 0,9% засуджених за ч. 3 ст. 408 КК України військовослужбовців, з яких 10 – у 2021 р. та 6 – у 2022 р.

Конфіскація майна як додаткове покарання застосовано щодо 3 засуджених за вчинення дезертирства із 1877 засуджених військовослужбовців.

За період воєнного стану (з 24 лютого до 31 грудня 2022 р.) в Україні за вчинення дезертирства було засуджено 154 особи, з яких за ч. 1 ст. 408 КК України – 7,1%, за ч. 3 ст. 408 КК України – 80,6%, за ч. 4 ст. 408 КК України – 12,3%, з них покарання у виді позбавлення волі призначено 9,8%, тримання у дисциплінарному батальйоні – 4,6%. Арешт призначено 2 особам та штраф 1 особі.

Звільнено від відбування покарання з випробуванням 83,7% засуджених.

Як бачимо, незважаючи на наявний воєнний стан у країні, лише 9,7% засуджених отримали покарання у виді позбавлення волі, причому 83,7% було звільнено від відбування покарання з випробуванням, що відповідає загальній практиці призначення покарання за вчинення дезертирства.

Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці» від 13.12.2022 № 2839-IX відносно дезертирів законодавцем було унеможливлено застосування ст.ст. 69 та 75 КК України. Такі дії були спрямовані на зменшення його вчинення у зв'язку загрозою отримання реального строку покарання у виді позбавлення волі від 5 до 12 років.

Проте станом на 01.12.2023 року в українській армії дезертирство вчинили 6280 військовослужбовців, що майже в два рази перевищило показники минулого року та на нашу думку приблизиться, а може і перевищить показники його вчинення за період з 2014-2022 рік, що ще раз підтверджує той факт, що збільшення міри чи розміру покарання

в окремих випадках не впливає на кількість вчинення кримінальних правопорушень.

Аналіз заходів запобігання дезертирству в Україні надав змогу виділити та докладно охарактеризувати його три основних рівні: загальносоціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуально-профілактичний. У контексті вивчення загальносоціального запобігання дезертирству в Україні доведено, що формування патріотизму військовослужбовців ЗСУ та інших військових формувань є неможливим без забезпечення відповідного комплексу державних та соціальних заходів, спрямованих на свідомість і поведінку особистості майбутнього військовослужбовця, метою яких є формування високих громадянських, соціально-психологічних, моральних, фізичних, військово-професійних та вольових якостей, спрямованих на забезпечення як конституційного обов'язку громадян України щодо захисту Вітчизни, так і належного виконання бойових завдань у будь-яких умовах. У межах спеціально-кримінологічного запобігання дезертирству в Україні обґрунтовано й доведено необхідність на рівні дивізій та бригад створення відділів охорони психічного здоров'я, які мають очолювати психіатри й до складу яких повинні входити офіцери з охорони психічного здоров'я (ліцензовані психологи та/або соціальні працівники із спеціалізованою освітою, які мають щонайменше один рік досвіду роботи у відповідних лікувальних закладах. Встановлено, що основною метою індивідуально-профілактичного запобігання вчиненню дезертирства в Україні є позитивна корекція особистості військовослужбовця, спрямована на зміну його поведінки від антигромадської до законослухняної, у зв'язку із чим основними заходами індивідуальної профілактики вчинення дезертирства в ЗСУ та інших військових формуваннях мають бути: 1) виявлення типових дезертирів; 2) встановлення джерел негативного впливу, що сприяють вчиненню дезертирства; 3) вивчення особистостей типових дезертирів; 4) прогнозування індивідуальної поведінки осіб типових дезертирів; 5) планування заходів індивідуального-профілактичного запобігання щодо виявлених осіб; 6) здійснення відповідного коригувального впливу на особистість типового дезертира, спрямованого на уникнення вчинення дезертирства; 7) контроль за поведінкою типового дезертира.

Література:

1. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення [...] Закон України від 13.12.2022 № 2839-IX.

2. Дезертирство в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аспект : монографія / А. О. Кавунська, М. В. Корнієнко, О. О. Шкута. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 226 с.